

ПРОБЛЕМИ МЕНТАЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ФРАНЦУЗЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ТРАДИЦІЇ

Народам належить вирішальна роль у розвитку людства. Вперше це довела Французька революція, здійснена мешканцями Гексагону*, яких заповонила ідея політичної свободи. Втілена в Конституції, вона стрімко трансформувала архаїчні форми життя нації, активізувала розвиток усіх сфер суспільного життя, відкрила перед громадянами Франції перспективу оптимального виявлення і збагачення рис вдачі, поведінки, культури й мислення, одним словом – ментальних ознак, які перед тим укорінювали індивіда й групу в світ політики.

Принципово іншу базу під розвиток французької політичної традиції в умовах буржуазної доби, особливої відреченням від держави абсолютистського типу, заклало раціонально-теоретичне спрямування пошуків шляхів утвердження особи в соціумі, формування демократичної системи влади, різноманітних людських свобод, притаманне реаліям технологічного суспільства. Нове спрямування політики розгорталося під потужним впливом ментальності, яка формалізувала розвиток національної традиції в площині правової держави і громадянського суспільства.

На всіх етапах менталітет, як вихідна психологічна „матриця”, залишався базовим чинником політичного мислення та участі. Ця принципова складова формування людського характеру, а саме – комплексу сталих психічних властивостей людини, що виявляються в її поведінці та діяльності, ставленні до суспільства, до праці, колективу й самої себе, зрештою в способі сприйняття політичного простору, ментальність незмінно присутня у пам’яті народу про його минулі здобутки, які також і значною мірою детермінують розвиток чинних державницьких форм. Що дозволяє розглядати ментальність серед інших центральних об’єктів наукового пізнання, універсалізм і принципове значення яких, в свою чергу, сприяють дослідженню змісту глибинних пластів духовності, і далі – поведінки особи й великих суспільних груп в світі політики. Особливістю менталітету є і те, що, існуючи більш тривалий час, у порівнянні з політичними і іншими структурами, він залишається відносно незалежним від конкретних історичних подій і ситуацій.

Різнобічний фактологічний і аналітичний матеріал щодо ментальності французів викладено, зокрема, в працях істориків Фернана Броделя [3], Жоржа Дюбі, Еммануеля Ле Руа Ладюрі, Франсуа Фюре, Моріса Агюлона [20], а також П’єра Шоню. Останній особливу увагу приділив дослідженню такої ознаки ментальності як емоційне сприйняття політичних подій і інститутів (*sensibilité*), яке наповнило своєрідним змістом різноманітні “ментальні нашарування” на історичному шляху формування і розвитку французької політичної нації [14]. Особлива роль у дослідженні теорії проблеми належить соціологові Жоржу Гюрвічу, який тлумачить ментальність поряд з іншими соціальними детермінізмами, що зумовлюють у людини незмінне прагнення свободи [18].

* Гексагон (*hexagone, франц.* – шестикутник) – політична емблем країни, складова характеристика національної ментальності, відома від середини ХІУ ст. У розумінні "стратегічні рубежі Франції", які визначають природні кордони – Альпи, Піреней, середземноморське і атлантичне узбережжя, Ла-Манш і Райн, її активно використовували історики та дослідники політики напередодні Першої світової війни і, особливо, в міжвоєнний період. Сучасні дослідники припускають, що саме полковник Шарль де Голль терміном "Гексагон" у 1934 р. уперше назвав "карту Франції і, власне, Францію" [21, р. 154].

В Україні проблему ментальності в найширшому філософському аспекті дослідив Іван Старовойт [10]. Характерні ознаки ментальності французів визначив Вадим Ададуров, який, услід за членом Французької Академії П'єром Нора, у першій частині свого дослідження, обмеженій історичним контекстом феодальної доби (частина друга, яка в роботі, передбачає охоплення періоду XIX - XX ст.), констатував чотири ментальні нашарування, кожний з яких хронологічно відповідає одному з чотирьох головних етапів формування національної ідентичності французів: 1) етап "королівської пам'яті" (X-XV ст.); 2) етап "пам'яті абсолютної монархії" (XVI-XVIII ст.); 3) етап "пам'яті нації", тобто політичної емансипації народу, що розпочалася під час Великої революції і досягла кульмінації в період конституційної монархії (XIX ст.); 4) етап "пам'яті громадянина", що формувався і формується за умов республіканського правління (остання чверть XIX – XX ст.). З них перші два нашарування, доводить український дослідник, дотичні до зародження французької держави, і далі – зміцнення королівського абсолютизму [1]. Політологічний аспект ментальності цього етносу став об'єктом наукового дослідження нещодавно [7].

Метою статті є дослідження політичної ментальності французів. Поставлено конкретні **завдання**: 1) коротко викласти внесок французького суспільствознавства в змістовне наповнення поняття "ментальність"; 2) в світлі соціологічного методу визначити зміст головних ознак технологічної ментальності, притаманної французам, щоб, таким чином, обґрунтувати місце й значення Франції в процесі цивілізаційного поступу європейських націй.

1. Поняття, етимологічно близьке до "менталітет", у Франції відоме з кінця XIV століття; початок свідомого використання ментальності в її сучасному розумінні французькі фахівці датують 1845 роком [17, р. 469], відколи під впливом ідей Джона Пейна, Джона Лока, Джона Міля нове знання збагатило обсяг уявлень французьких теоретиків про політику. Услід за Шарлем Монтеск'є психологічними особливостями нації зацікавились Алексіс де Токвіль, Жюль Мішеле, Ернест Ренан, Шарль Моррас, Альфред Фує, Поль Гольт'є, Альбер Тібодє, Андре Зігфрід, Сімона Вейль, які таким чином впритул наблизилися до сучасного розуміння змісту ментальності. На основі понять, притаманних широкому колу абстрактних значень: характер народу, звички душі, нрави, сукупність ідей, темперамент, система мовних знаків і ін., вони бралися розкривати історичні та імовірні причини політичних трансформацій у Франції й інших країнах. При цьому наголошували на вирішальній ролі психологічних особливостей народу поряд з іншими цінностями суспільного рівня і значення, якими достатньо успішно аргументували існування, розвиток і трансформацію відомих політичних категорій.

Першими з соціальної психології запозичили ідею „колективної свідомості” й таким чином опрацювали метод вивчення ментальності як комплексу свідомо/несвідомих уявлень про світ, що формують моделі поведінки людей даної історичної епохи, представники французької історичної школи „Анналів” Люс'єн Февр [8, с. 32, 33] і Марк Блок [2, с. 86, 122]. Саме вони в 20-30-х роках XX століття ввели таке значення ментальності в науковий обіг, надавши історикам переважне право використання нового поняття.

Через двадцятиліття, на нашу думку, зміст ментального особливо успішно конкретизувала Сімона Вейль, найкрупніший філософ Франції XX ст. На її переконання, – це життєво необхідні потреби в порядку, свободі, підпорядкуванні, відповідальності, рівності, ієрархії, честі, покаранні, свободі висловлення думки, безпеці, ризику, приватній власності, колективній власності, правді, які для душі є "тим, чим для тіла є потреби в харчуванні, сні і теплі", які "ніколи не слід плутати з бажаннями, фантазіями і пороками" [4, с. 34]. Під вирішальним впливом зазначених життєвих потреб в особи народжується обов'язок "укорінювання" в своє суспільне та природне оточення. Обґрунтований місцем та умовами народження, професією і середовищем, відомий обов'язок спричинює особливий і нерозривний зв'язок суб'єкта з групою, який зберігає при житті специфічні скарби минулого і деякі передчуття майбутнього. Обов'язок походить від реальної, активної, природної участі людини в житті суспільності, яку так чи інакше позиціонують в культурному вимірі світової цивілізації історичний спадок, успіхи та поразки на шляху політичного розвитку.

Історичний досвід наочно демонструє, наскільки ментальність, яку розуміють як природну необхідність особи в задоволенні своїх життєвих потреб, сприяє її “вкоріненню” в навколишнє суспільне оточення, зрештою, трансформуванню чинних соціально-політичних форм. Соціолог Жорж Гюрвіч, який пішов значно далі за істориків і політичних філософів у визначенні змісту й структурного наповнення нової категорії науки, обґрунтував ідею про те, що психічна та соціальна сутності особи “продукують” ментальне внаслідок взаємозалежності різноманітних моделей поведінки, правил, сигналів, знаків, суспільних ролей, способів дії, символів, ідей, цінностей, всього спадку цивілізації, “які однаково відчутно спонукають до життя перше (психічне – С.Д.) і друге (соціальне – С.Д.)”. Все відбувається так, ніби психічне й соціальне пересікаються у вигляді двох січних кругів, які мають значний спільний сектор, зміст якого – формування підґрунтя суспільного життя. При цьому передбачуваність і впорядкованість колективного життя людей перебуває під постійною загрозою поглинання „вільними потоками” ментальності, яку втілюють відносно передбачувані (протест, невдоволення, недовір’я, відрив, відхилення від норми, муки творчості) і слабо передбачувані (напади паніки, розгубленості, байдужості, ентузіазму, депресії, колективного психозу, галасливості) чинники психологічного плану, кожний з яких відіграє “...свою, не менш важливу роль” [18, р. 152].

Французькі соціологи уточнили також різновиди ментальності: “традиційна” (“архаїчна”, “примітивна”), “технологічна” (“індустріальна”, “постіндустріальна”), „індивідуальна”, „міжособова” „групова”, “колективна”, “національна”, „активна”, „пасивна”, „лінива”, „робітнича”, „селянська”. Вони ж обґрунтували структуру комплексного явища ментальності: “стани” (*états*) – характерні риси, пам’ять народу, його страждання і сатисфакції, непевні спроби та цілеспрямовані зусилля, скеровані на практичне втілення зазначених станів; “погляди” (*opinions*) – завжди нерішучі й невизначені; “дії” (*actes*) – інтуїтивні і емоційні, або раціонально виважені і цілеспрямовані. На думку Жоржа Гюрвіча, відповідні “стани”, “погляди” і “дії” слід розуміти як „три прояви „життя” ментальності, які, власне, матеріалізують ментальне щодо особи, світу, соціальної дійсності, до яких вона (ментальність – С.Д.) припасована і які їй іманентні так само, як і вона їм” [18, р. 151]. Окрім того, услід за Леві-Брюлем, який свого часу виявив і найповніше обґрунтував поняття „примітивної ментальності”, притаманної архаїчному суспільству, констатовано, що історичні типи ментальності (традиційна і технологічна) можуть сплітатися в модерному суспільстві [24, р. 101]. На нашу думку, остання обставина особливо суттєва. Адже, виявляючи зміст і ознаки ментальності французів, позначеної найдавнішими галло-римськими впливами, сучасні дослідники політики спроможні зробити оптимальну характеристику деталей нової категорії науки.

На жаль, французькі фахівці не започаткували вивчення ментальності в рамках жодного з традиційних напрямів політології – 1) політичної теорії, 2) державних інституцій, 3) політичних партій, груп, громадської думки, 4) міжнародних відносин, дослідження яких всередині ХХ ст. ініціювала спеціальна комісія ЮНЕСКО [23, р. 207]. Лише після того, як побачило світ дослідження Моріса Вовеля [27], зазначену проблему стали трактувати в контексті дослідження громадської думки і преси [26, р. 2]. Відстаючи від соціологів в опрацюванні практичного застосування і змістовного наповнення нового поняття, французькі політологи не змогли дійти згоди й щодо якогось єдиного і загальноприйнятого тлумачення ментальності. За певних обставин це питання навіть обходили. Що, на нашу думку, продемонстрували новітні джерела фахового рівня і значення, зокрема енциклопедичний словник “Політика” (1971) [22], “Словник політичної науки. Люди та ідеї” (1989) [19], “Словник політичної науки і політичних інституцій” (2001) [16]. На цій підставі політологи країни продовжують аналізувати зміст поняття, з огляду на висновки істориків і соціологів, а також – на найширше філософське тлумачення, за яким ментальність – це „система більш-менш свідомих вірувань, звичок, способів мислення і поглядів, сприйнятих і поширених у соціальному середовищі якоїсь групи людей або у визначеному суспільстві”. Залишаючись достатньо туманним, ментальне – це синонім психічного, передусім пов’язаний з думкою, мисленням, свідомістю людини, який пересічні громадяни практично не використовують для висловлення власної позиції [12, р. 187].

Отже, короткий термінологічний аналіз схиляє до висновку про в цілому довготривале зацікавлення проблематикою ментальності у Франції. Історики вводять поняття “ментальність” в науковий обіг у першій третині ХХ ст., вже після того як політичні філософи століттям раніше (з подачі англійських дослідників) обґрунтували контекст і значення цього феномена для політичної теорії. Але об’єктом фахового дослідження спеціалістів-політологів ментальність стає в останній чверті ХХ ст., відколи цю наукову категорію почали розуміти як особливо актуальну реальність суспільного життя, яку необхідно враховувати кожному об’єктивному дослідникові політичних проблем, котрий прагне тлумачити „ментальність” як поняття, однаково притаманне архаїчному і технологічному суспільствам. Це дозволяє знаходити й обґрунтовувати зв’язки, які визначають спадкоємність і послідовність розвитку, а також впливи ментального на політичні чинники життя країни в контексті історичної епохи.

2. Сучасні дослідження доводять, що саме в глибинах ментальності закладено ключ до розуміння політики, що саме тут міститься арсенал потужних чинників, спроможних спонукати особу до діяльності в цій важливій сфері суспільного життя. Але, якщо традиційна ментальність, якій притаманні консерватизм і міфологічне мислення, скеровує проти будь-яких змін і нововведень на тій підставі, що суспільство вже досягнуло вершини свого розвитку і пояснення змісту політики лежить поза межами реальності, в міфі чи традиції, то технологічну ментальність характеризують якісні показники цілком іншого спрямування: а) раціоналізм, б) абсолютизація значення науки, технічного прогресу й освіти, в) плюралізм ідей, г) відмежування священного від світського, д) відчуття зверхності (щодо технологічно менш розвинених суспільних верств і народів) [24, р. 122, 123, 124, 125, 126, 127].

Практика *раціонального* мислення базується на переконаності в тому, що пояснення речей слід шукати в самих речах, а не поза ними. Це дозволяє покласти в основу політичних звершень принципово інший ментальний підхід, який стимулює ефективну участь значних мас людей, а не лише окремих суспільних верств. Раціональність, яка приймає та доповнює ірраціональність, притаманну архаїчній ментальності, формує універсальну схему сприйняття дійсності на рівні трьох макросистем: держави – національної культури – сфери суспільного життя. Особливо поєднані історією, ірраціональне та раціональне формують „своєрідний менталітет, в якому перевага надається раціональному” [5, с. 31] й у якому рудиментарні ознаки “архаїчної” ментальності так ніколи повністю не зникають. Натомість новітні зв’язки, обґрунтовані раціональними впливами, стимулюють суспільство не лише до вищого стану політичного розвитку, але й дозволяють задіяти ментальні чинники найдавнішого походження. Що, у випадку Франції, саме і демонструють політична емблема галльського півня (нерозривно єднає французьких громадян з предками галлами); битва під Бувіном (*Bovinet*, 27 липня 1214 р.), якою започатковано існування французької нації, сформованої раніше за французьку державу; бінарна шкала політичних ідеологій, яка понад двісті років залишається реальністю політичного життя нації, відколи Революція підвела особу, потенційного виборця, до раціонального визначення свого “Я” в статусі центральної фігури соціально-політичного життя країни. Зазначені політичні реальності ми розуміємо як три відомі “прояви життя” ментальності французів, які приймають і визнають не тому, що вони існували “завжди”, і не тому, що їх раптом „виявили”, а тому що, ставши об’єктами перегляду і сумніву, вони пізнавані логічно й емпірично, тобто об’єктивно. Що дозволяє сучасним дослідникам обґрунтовувати раціоналізм головною ознакою ментальності французів.

На основі раціоналізму базується наступна визначальна риса технологічної ментальності – *абсолютизація значення науки, технічного прогресу й освіти*. Відкриваючи секрети державотворення і деміфологізуючи таким чином політичний процес, віра в науку дозволяє пояснити складний механізм політичної організації, розкрити таємниці політичного мислення і дії. Урізноманітнюючи таким чином, всупереч традиційній ментальності, шляхи прогресу, технологічна ментальність збагачує сам процес змін. При цьому змінність і прогрес ідуть поруч. Переконаність у тому, що за будь-яких обставин можна виправити стан речей, приводить не лише до того, що зміни приймаються і з ними погоджуються: прихід останніх очікують і вітають. Член

технологічного суспільства переконаний у тому, що кожна суспільно-політична проблема, яка чинить перепони для добробуту окремої людини або колективу людей, повинна знайти своє вирішення в рамках цілеспрямованого дослідження політики, яке почато у Франції в XIX ст.

Суспільство різноманітних форм *прогресу* також потребує ментальності, яка вірить і прихильно сприймає зміни в характері виробництва, що розгортається “на таких великих підприємствах, як, наприклад, Рено чи Сітроен”. Далі класик світової соціології і політології Раймон Арон сформулював особливості індустріального суспільства у Франції: 1) розмежування підприємства та сім’ї; 2) впровадження нової системи поділу праці, співвідносно з складністю технологічних процесів на виробництві; 3) наявність і постійне оновлення крупних капіталовкладень; 4) налагодження раціонального обліку всіх видів виробничих витрат; 5) збільшення чисельності робітників у місцях праці і, як наслідок, організація робітничих мас та приватних власників засобів виробництва [11, р. 97, 98, 99, 100].

Висока наука і віра в *прогрес* особливо цінують *освіту*. При цьому перша – це шлях і умова обох наступних. В умовах технологічного суспільства система освіти розвивається, набуває розповсюдження, – щоправда, за умови дистанціювання від інституту сім’ї. Адже в умовах технологічного суспільства право дитини на освіту перевищило традиційне право сім’ї на власний розсуд розпоряджатися долею дитини: у цьому сенс трансформації оцінки науки, яка саме відбувається на ментальному рівні. Якщо на початку XX ст. середню освіту трактували як ключ до розуміння буржуазного суспільства, то наприкінці XX ст. вже вищу освіту визначили як ключ до розуміння модерного (технологічного) французького суспільства [15, р. 182].

Розвиток освіти і науки має інший вагомий наслідок: технологічне суспільство визначається як простір *бродіння ідей*, суспільне середовище, в якому все викликає сумнів. Оптимальний розвиток раціоналізму вимагає достатньо широкого поля для свободи думки. В цьому середовищі недопустимий тоталітаризм, і відчуття свободи отримує надзвичайний шанс для розвитку. Аура свободи і дискусії, притаманна технологічному суспільству, передбачає ментальність, яка приймає зміни та новації, яка дозволяє витримати конфлікт ідеологічних цінностей всім частинам суспільства, котрі з початку XIX століття успішно обминали пильне око державної цензури: автори “великих творів”, мислителі так званого “другого плану” (відомі журналісти, письменники-романісти, письменники-фантасти) і “третього плану” (дописувачі до масових періодичних видань – альманахів, водевілів і ін., близьких і цікавих широкому загалові) [6, с. 22]. Що спонукає суб’єкта, по-перше, до високої міри адаптованості щодо нових ідей, по-друге, спроможності захистити від стану психологічної невпевненості, що супроводжує процес укорінювання в світ політики соціальним середовищем носіїв усіх відомих типів ментальності.

Деміфологізація світу шляхом його раціонального осмислення і використання досягнень науки викликає радикальну трансформацію моральних устоїв суспільного буття технологічного суспільства. Сучасні дослідження свідчать, що в політичному просторі, визначеному пануванням технологічної ментальності, зменшується значення мотивацій, обґрунтованих “надприродним натхненням” – прагненням вічного спасіння, засудженням власних “гріховних” думок, покірністю перед Провидінням і ін. Навпаки, особа, її громадянський стан, ставлення до політики, участь в політиці зазвичай оцінюються об’єктивно, незалежно від впливів феномену надзвичайного, потойбічного, надлюдського, який має нематеріальне походження. Однак релігія не зникає в технологічному суспільстві. Її існування характеризують дві риси. Перша: остаточне і радикальне відмежування священного від світського, яке відбувається на рівні мислення і практичної діяльності політичних (світських) інституцій. Займаючи нейтральну позицію, Держава, політичні партії, добровільні асоціації, школа, університет, а також пересічні громадян, релігійне життя яких набуло індивідуалізованого характеру, більше не потребують безумовного благословення з боку церкви. Ідея рівності, яка побачила світло в роки Революції, знищила давнішу ідею патронату, братерської любові між християнами. І сталося це, вважає Жюль Мішеле, як тільки багатій суворо оголосив біднякові: “Ти вимагаєш рівності, звання брата ? Ну що ж, нехай так. Але з цієї миті більше не розраховуй на мою допомогу. Бог наклав на мене обов’язки батька, ти ж звільнив мене від них, поставивши вимогу рівності” [9, с. 141]. Друга риса: в межах технологічного суспільства

бракує місця релігійній і моральній одностайності, якою відзначалося традиційне суспільство. Адже в релігійному плані критичне мислення і свободу думки супроводжують поділ людей за конфесіями, плюралізм моральної оцінок вчинків політиків. Тому культурний плюралізм – з точки зору ментальності – завжди супроводжується складністю соціальної організації, яка притаманна технологічному суспільству.

Останнім аспектом технологічної ментальності є величезне *відчуття переваги* щодо традиційного суспільства, яке вона продукує в суб'єкта. З крупних міст, які стали хребтом, нервовим центром технологічного суспільства, виходять і розповсюджуються нові ідеї, реформаторські рухи, способи діяльності. Однак мешканці міст ставляться до селянин з почуттям зверхності. Так само “зверхньо” громадяни Франції ставилися до іммігрантів, чисельність яких, зокрема, у 1931 р. сягнула вражаючої цифри – 3 млн. (7 % загальної кількості населення країни, або половина його демографічного зростання [25, р. 31]). Вони їх вважають відсталими. Але й тут спостерігається амбівалентність. Крізь приниження селянина (іммігранта) городянином (французьким громадянином) в свідомості останнього відчувається заздрість стосовно тих, які можуть проживати на лоні природи; в іншому випадку народжується захоплення, яке переростає в розуміння й потребу підтримки інших борців за політичну свободу, які “йдуть слідами” Революції.

Таким чином, технологічне (індустріальне і постіндустріальне) суспільство визначилося в західному світі внаслідок потужних трансформацій якісного плану, спричинених науково-інтелектуальною революцією та її впливом на умови праці, звичаї, економічну організацію, політичну свідомість і соціальну структуру населення. Впорядковане філософами в світлі теоретичних принципів свободи, нове світосприйняття, яке формується під якісно іншими, значно потужнішими ментальними впливами, дозволяє погоджувати реалії технологічного суспільства з особливостями французької політичної традиції. Але в умовах “французького простору” залишалося достатньо людей, які, сприймаючи серцем і душею базові консервативні цінності (рідна земля, державність, мова, церква, сім'я, колоніальна система і ін.), відмовлялися від розширення рамок існуючих політичних свобод. У підсумку це стало підставою для конституювання ліберально-консервативної парадигми політичного мислення, цілком узгодженої з відомими показниками технологічної ментальності. За якими нація, котра пишалася своїм величезним історичним минулим, однак чітко висловилася за відміну принципів суспільно-політичних архаїзмів, була приречена наприкінці Давнього порядку – середині ХХ ст. створити унікальне явище “французького опізнення” [13, р. 7]. Зазначене “опізнення” відзначали парадоксальні показники, викликані, з одного боку успіхами в промисловій революції, розбудові міст і сіл, а з другого – дуалістичним характером економічного розвитку, реалізованого можливостями одразу двох секторів – модерного (механізований, сконцентрований) і традиційного (механізація праці давніх ремесел у містах і селах повністю відсутня). Специфічні ментальні впливи дозволили іншим провідним центрам західного світу започаткувати аналогічні процеси значно раніше (Англія), організувати індустріальний розвиток більш успішно, масштабніше та за рахунок власних людських (окрім США) ресурсів. Все ж, у змаганні з іншими індустріальними потугами світу Франція незмінно трималася чільних позицій: за останні п'ять століть, впродовж яких сформувався пелетон європейських політичних націй, вона – безумовний лідер у ХVІІ і ХVІІІ ст. за показниками досягнень теоретичної науки (в останній третині ХІХ ст. на перше місце вийшла Німеччина); за показниками індустріального розвитку Франція утримувала першість до 1860 р., відколи поступилася Англії; за масштабами колоніальної експансії ХVІ-ХІХ ст. Франція дещо відстала від Англії, Іспанії, Португалії і Голландії, залишаючись третьою в цьому змаганні націй. Негативні тенденції демографічної статистики зумовили мінімізацію цього ресурсу влади й останню позицію країни в Європі: якщо за п'ять століть населення Старого світу збільшилося в 14 разів, то Франції – лише в 3 рази.

Тому, неспроможний повністю нівелювати вплив архаїчної ментальності, яка і після Революції продовжувала формування традиційних господарських і соціальних відносин в місті й провінції, французький народ, натхненний якісними впливами технологічної ментальності, ініціював радикальну трансформацію політичного життя. А в більш близькому розумінні політична

ментальність дозволила французам в цілому однаково сприймати навколишню суспільну дійсність, оцінювати і діяти відповідно до визначених вище ознак, адекватно сприймаючи та розуміючи одини одного. Виступаючи в ролі організуючого фактору, саме політична ментальність забезпечила абсолютну могутність держави й позицію Франції серед безумовних лідерів західного світу. Перебування на провідному місці в рейтингу націй спричинило також поступове нівелювання визначальної ролі, яку перед тим в суспільстві посідала традиційна ментальність. Остання була нездатна стимулювати націю до політичної модернізації. Натомість технологічна ментальність дала французам „почуття власної виключності, переконаність в тому, що доля французів – це зразок для наслідування іншими” [14, р. 241]. Це дозволяє сучасним дослідникам покласти в основу аналізу політичної організації, діяльності бюрократичного апарату, політичного мислення в цілому тотожний ментальний підхід, який створив найдавнішу європейську націю, унікальний етно-державний комплекс, спроможний ефективно організувати не лише колективне життя власних громадян, але й на крутих поворотах історії зрозуміти й підтримати борців за національну свободу з інших країн.

1. Ададуrow В. Історія Франції. Королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII століття). – Львів: УКУ, 2002. – 412 с.
2. Блок М. Антологія історії или ремесло історика / Пер. с фр. – М.: Наука, 1986. – 255 с.
3. Бродель Ф. Что такое Франция ? Кн. 1: Пространство и история / Пер. с фр. – М.: Изд-во им. Сабашниковых, 1994. – 405 с.
4. Вейль С. Укоренение. Письмо клирику / Пер. с фр. – К.: Дух і Літера, 2000. – 350 с.
5. Денисенко В.М. Проблеми раціоналізму та ірраціоналізму в політичних теоріях Нового часу європейської історії. – Львів: ПАІС, 1997. – 274 с.
6. Дорошенко С.І. Дослідження політичних ідеологій в історії французької політичної думки // Наукові записки НаУКМА. Сер. Політичні науки. № 20. – К.: КМ Академія, 2002. – С. 20-23.
7. Дорошенко С.І. Місце і роль ментальних процесів в період трансформації українського суспільства: французька та українська традиція // Соціально-економічна ефективність державного управління: теорія, методологія та практика: Матеріали щорічної науково-практичної конференції 23 січня 2003 р. Ч. 2. – Львів: ЛРІДУ УАДУ, 2003. – С. 401- 404.
8. Дюпон-Мельниченко Ж.-Б., Ададуrow В. Французька історіографія ХХ століття. Навчальний посібник для студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів. – Львів: КЛАСИКА, 2001. – 158 с.
9. Мишеле Ж. Народ / Пер. с фр. – М.: АН СССР, 1965. – 263 с.
10. Старовойт І.С. Збіг і своєрідності західноєвропейської та української ментальності: Філософсько-історичний аналіз. – Тернопіль: Діалог, 1997. – 256 с.
11. Aron R. Dix-huit leçons sur la société industrielle. – Paris: Gaillimard, 1962. – 380 p.
12. Barraquin N., Baudard A., Dugué J. Dictionnaire de philosophie. 2-e éd. – Paris: Armand Collin, 2000. – 327 p.
13. Bergeron L. L'industrialisation de la France au XIX-e siècle. – Paris: Hatier, 1979. – 90 p.
14. Chaunu P. La France. Histoire de la sensibilité des Français à la France. – Paris: Robert Laffont, 1982. – 388 p.
15. Crozier M. État modeste, État moderne: Stratégie pour un autre changement. – Paris: Fayard, 1987. – 317 p.
16. Dictionnaire de la pensée politique. Hommes et idées. – Paris: Hatier, 1989. – 853 p.

17. Dubois J., Mitterrand H., Dauzat A. Dictionnaire étymologique du français. Nouv. éd. – Paris: Larousse, 1993. – 822 p.
18. Gurvitch G. Déterminismes sociaux et liberté humaine. Vers l'étude sociologique des cheminements de la liberté. 2-e éd. – Paris: PUF, 1963. – 327 p.
19. Hermet G., Badie B., Birnbaum P., Braud. Ph. Dictionnaire de la science politique et des institutions politiques. 5-e éd. – Paris: Armand Colin, 2001. – 319 p.
20. Histoire de France "Hachette". En 5 t. / G. Duby, E. Le Roy Ladury, F. Furet, M. Agulhon. – Paris: Hachette, 1987-1992.
21. Pastoureau M. Les emblèmes de la France. – Paris: Bonneton, 2001. – 224 p.
22. La Politique / Sous la dir. J.-L. Parodi. – Paris: Les sciences de l'action, 1971. – 511 p.
23. Robson W.A. Les sciences sociales dans l'enseignement supérieur. Science politique. – Paris: UNESCO, 1955. – 348 p.
24. Rocher G. Introduction à la sociologie générale. En 3 t. T. 2: l'Organisation sociale. – Paris: Éd. HMH, 1968. – 254 p.
25. Temime E. France, terre d'immigration. – Paris: Gallimard, 1999. – 160 p.
26. Travaux universitaires inédits de science politique // Révue française de science politique. – 2000. – № 3. – 95 p.
27. Vovelle M. Idéologie et Mentalités. – Paris: PUF, 1982. – 328 p.

SUMMARY

S. Doroshenko. The problems of the mentality in a context of the French political tradition

Is considered the structure of the mentality of the French as representatives of the technologically advanced society. The conclusion is made that at a level of mentality the citizens of France demonstrate the rationalism, the absolute respect for the science, the technical progress and the education, a pluralism of the ideas, the branch of a sacred from a law, the sensation of the superiority of the rather technologically less advanced peoples. Such attributes of mentality promote in sphere of policy the effective organization of collective life of the citizens, definition of a conducting place of France in western world, and also active support of the fighters for political freedom from other countries and peoples.